Il-Ħuttafa

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

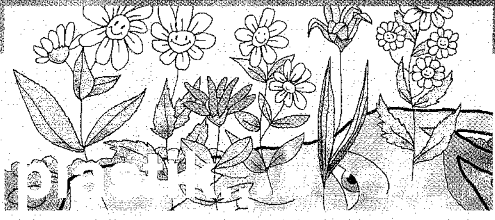

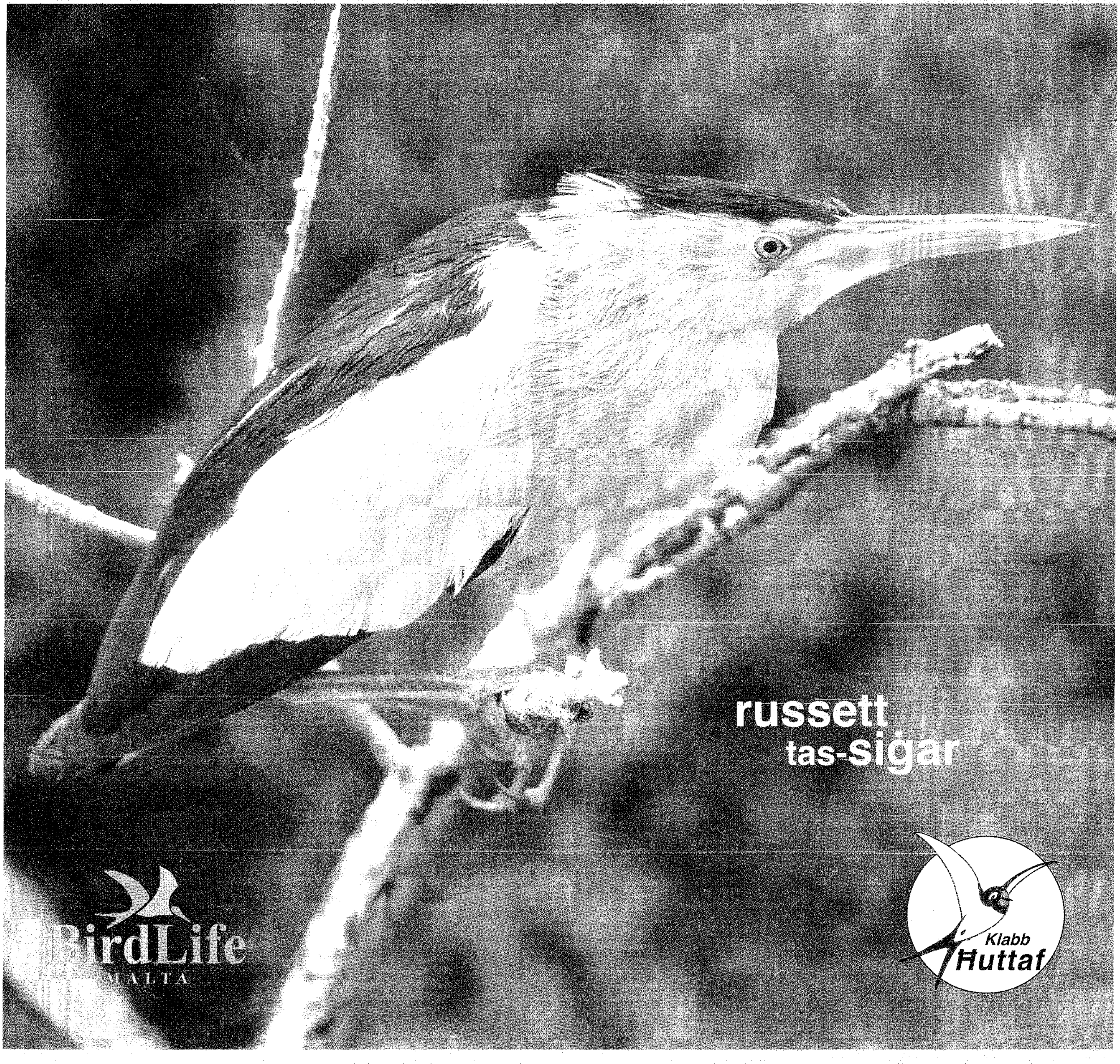

Numru 67

Marzu - April 2005

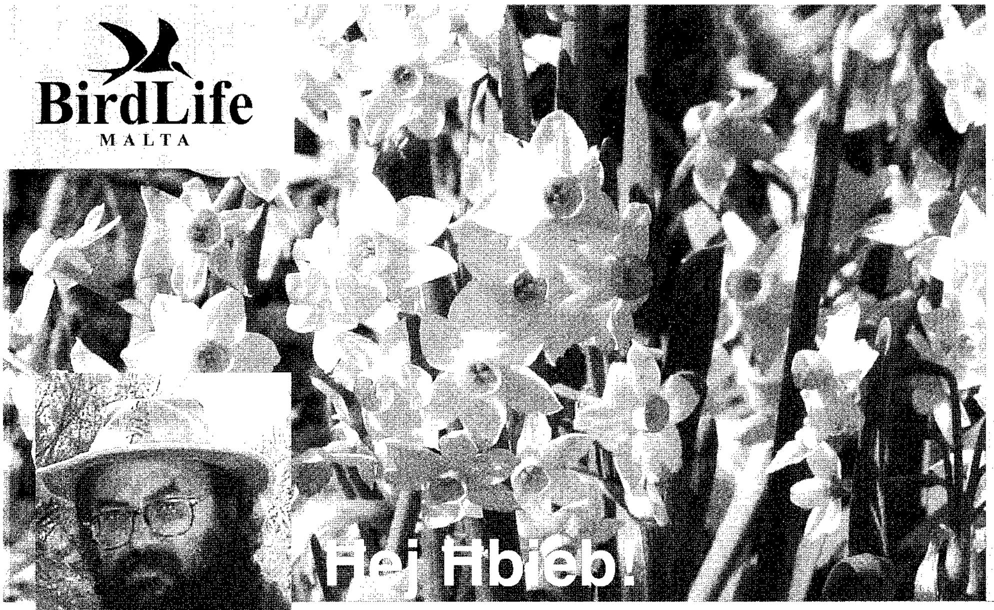

x'għandna?

editorjal 2
attività 3
x'għandna mid-dinja? 4
X'se NaraW? 5
Great Barrier Reef 6
gallerija 7
Medusa 7
Falko 8
ożonju 9
aktar attività 10
avviżi 10
sitt saqajn 11
daħħal membru 11
Jgħidulu ħaxix ħażin 12

Hej Ħbieb!

Tal-ġenn, hux, kif wara xitwa twila u kiesħa, in-natura terġa' tieħu r-ruħ! Dis-sena kellna waħda mill-iktar rebbiegħat mimlijin fjuri li niftakar. Jista' jkun li għax għamlet ftit xita sew, u flok ma kienet xita qliel minn dik li tgħarraq kullimkien, kienet inqas qawwija u mifruxa fuq ħafna ġranet. Donnhom hekk iħobbu l-pjanti selvaġġi, għax kif qaleb it-temp, kullimikien imtela fjuri. F'paġna 12 għandkom ftit ritratti ta' fjuri selvaġġi. Xi ġmiel hux!

Il-fjuri huma importanti mhux biss għax huma sbieħ, imma għax huma l-ikel għal ħafna insetti. U l-insetti huma l-ikel ta' ħafna rettili u ta' ħafna għasafar. Wara xitwa sajmin, il-kamalejonti u l-wiżgħat joħorġu jagħmlu festa mill-friefet, mid-dubbien u mill-ħanfus.

Fir-rebbiegħa jibdew ġejjin ukoll l-għasafar mill-Afrika. Dawn ukoll ikunu mġewħin wara vjaġġ twil, u għal ħafna minnhom imn'alla jkunu dawk l-insetti. L-għasafar jimlew żaqqhom bl-insetti, u jkunu jistgħu komplu l-passa tagħhom lejn l-Ewropa biex ibejtu.

Għalhekk il-fjuri huma ħolqa importanti ħafna fil-katina tal-ħajja, u l-insetti huma ħolqa oħra importanti immens. Jixirqilhom l-akbar rispett minn għandna, għax mingħajrhom id-dinja naturali tkun differenti sew. U ħafna, ħafna iktar fqira.

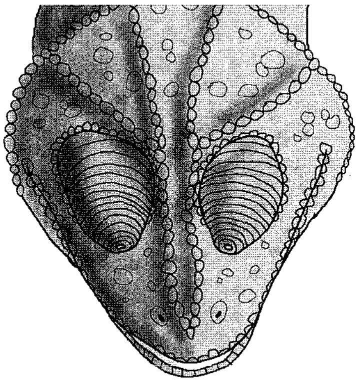

victor falzon

Victor

Victor Falzon
l-editur

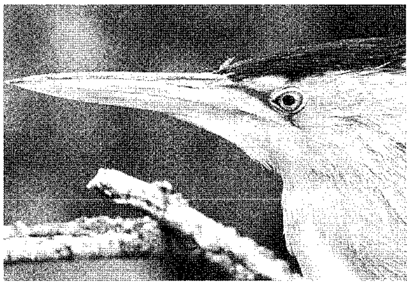

Denis Cachia

Ir-**Russett tas-Siġar** (*Ixobrychus minutus*, little bittern) m'intix se tarah jippassiġġa ma' l-għasafar tal-bejt fil-bitħa! Iħobb ħafna jinħeba, u l-ħabitat favorit tiegħu huwa post fejn jikber ħafna qasab, bħas-Simar u bħall-Wied ix-Xlendi. Meta l-BirdLife lestiet ir-riserva tas-Simar, par irsieset tas-siġar fil-pront bejtu u rabbew familja! Tal-ġenn hux!

kumitat klabb ħuttaf
Jason Aloisio, Norman Chetcuti, Desirée Falzon, Sylvia Falzon, Victor Falzon, Justin Vassallo

indirizz BirdLife Malta, 57/28 Triq Rigord, Ta' Xbiex MSD 12
tel 21347646 feks 21343239 imejl info@birdlifemalta.org
websajt www.birdlifemalta.org
imejl tal-magażin il-huttafa@birdlifemalta.org

Sakemm mhux speċifikat mod ieħor, l-isem BirdLife f'dal-magażin jirreferi għal BirdLife Malta. Materjal mill-magażin jista' jiġi kkupjat sakemm mhux għal skopijiet kummerċjali, sakemm jissemma' l-isem **Il-Ħuttafa** u tintbagħat lill-BirdLife kopja tal-materjal fejn ġie kkupjat.

Publikazzjoni: BirdLife Malta, Marzu 2005
Disinn u produzzjoni: Victor Falzon.
Ritratt tal-faċċata: Denis Cachia.
Ritratti ta' wara: Alex Casha, Joseph Casha, Victor Falzon u Raymond Galea.
Films: Pixel Services. Stampat: Poulton's Print Shop

Klabb Ħuttaf huwa t-taqsima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt it-18. Norganizzaw ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, u nagħmlu xogħol ambjentali. Noħorġu l-magażin *Il-Ħuttafa* kull xahrejn għall-membri, u nagħmlu hendawts u logħob għal waqt xi attivitajiet. Sħubija fi Klabb Ħuttaf hija Lm2 fis-sena.

Mixja Mixjun

Nhar il-Ħadd 20 Marzu 2005 kellna l-**MIXJA MARATONA** li ħaditna mill-għoli ta' l-iMdina sax-xtut tax-Xemxija. Ġew numru sabiħ ta' membri + ħbieb + qraba: b'kollox konna 112 (u kelb żgħir!). It-triq kienet kważi kollha qalb il-kampanja, u spikka l-isfar jgħammex tal-qarsu jiksi s-sejjieħ, u raba' mitluq mimli berwieq. It-temp kien tajjeb għall-mixi. Hawn fuq naraw il-grupp miġbur fl-ewwel ċekpojnt, dik tad-Dwejra. Minbarra li ġew jimxu, 42 membru bejniethom ġabru s-somma sabiħa ta' Lm376! Dawn il-flus se nonfquhom biex nixtru ġeneratur għar-Ringing Station ta' Kemmuna. Għalhekk grazzi kbira mill-BirdLife lilkom kollha li għentuna f'dal-proġett. U grazzi lil-Leaders Desirée, Felix, George, Jason, Janet, Kathleen, Norman, Pauline, Sivie u Sylvia, li bis-saħħa tagħhom kollox mexa ħarir.

Desirée Falzon

..u attività li se ssir!

Ħarġa għall-Kemmuna

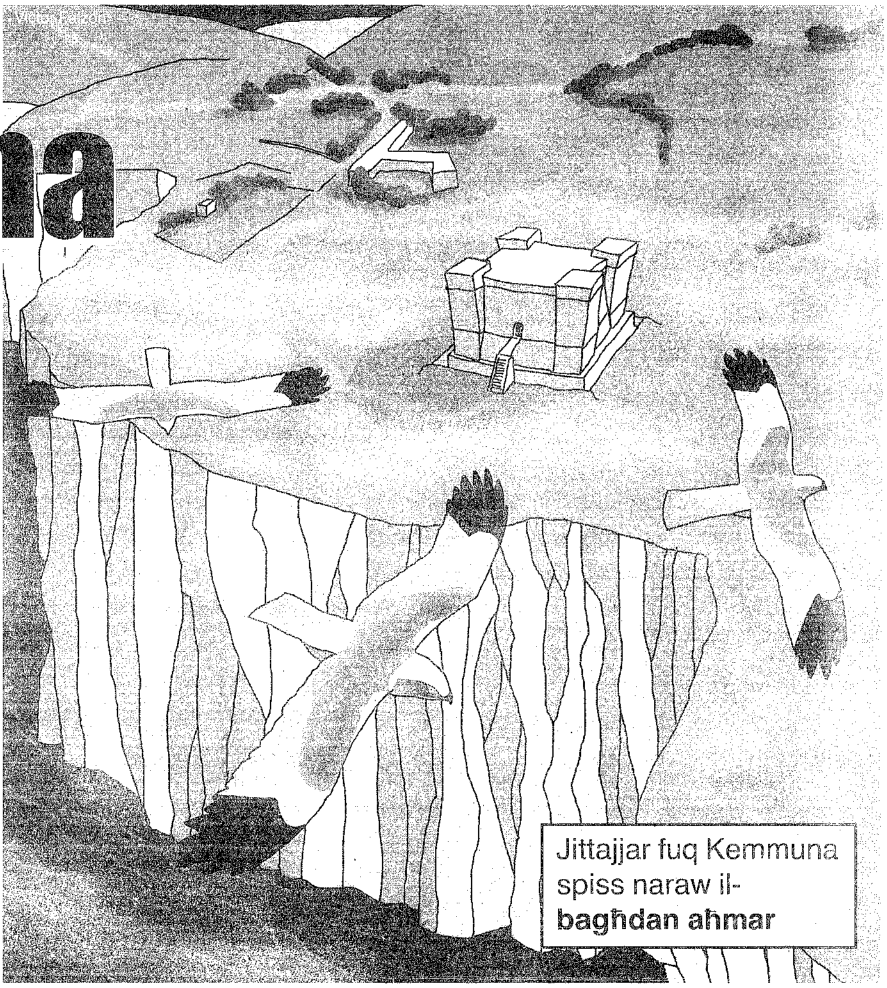

Jittajjar fuq Kemmuna spiss naraw il-**bagħdan aħmar**

Bħas-soltu fir-rebbiegħa naħsbu għal ħarġa lejn dik il-gżira żgħira u kwieta: Kemmuna! Kemmuna hija santwarju ta' l-għasafar, fejn ħadd ma jista' jfixkel, jaqbad jew jispara fuq l-għasafar (kellu bżonn Malta kollha hija hekk).

Għalhekk Kemmuna tiġbidna lejha bħal kalamita. Il-flora ta' Kemmuna hija interessanti wkoll, u dan huwa l-aħjar żmien għall-fjuri, qabel ma t-temp jisħon wisq. Mela titlifuhiex...

Data: **Ħadd 24 April 2005**
Ħin: **Nofs ta' nhar ta' filgħodu**
IBBUKKJAW: Peress li ħa mmorru bil-lanċa, irridu nkunu nafu EŻATT kemm se nkunu. Għalhekk IMPORTANTI li tibbukkjaw. Ċemplu 21347646 (9am-1pm). Iktar dettalji lil min jibbukkja. Tibbukkjawx bl-imejl, u tibbukkjawx wara 22 April 2005.

NOTA LILL-ĠENITURI. Minħabba li dis-sena se ssir ħarġa waħda biss, u minħabba li l-lanċa tesa numru limitat, nixtiequ kemm jista' jkun intelligħu membri tal-klabb, iktar milli membri oħra tal-familji tagħhom. Għalhekk għal dil-ħarġa ta' Kemmuna nitolbu biex kemm jista' jkun il-ġenituri joqogħdu lura milli jiġu, biex jibqa' post għal aktar membri. Kif tafu din mhix ħaġa normali li nitolbukom - aħna s-soltu nieħdu pjaċir immens meta takkumpanjaw 'l uliedkom fil-ħarġiet. Għalhekk nittamaw li tifhmu ftit is-sitwazzjoni. Minħabba wkoll li s-soltu nitolbu biex membri taħt it-8 snin jiġi xi ħadd kbir magħhom, għal dil-ħarġa BISS nixitequ li tfal ta' dik l-età ma jintbagħtux. Grazzi ħafna tal-koperazzjoni tagħkom.

Sorry, no ice!

Il-muntanja Kilimanjaro nħallilha s-silġ kollu!

Ix-xjenzati kienu ilhom jbassru li dan se jiġri minħabba l-*global warming*, imma t-traġedja seħħet 15-il sena iktar kmieni milli kienu bassru. Dan juri li l-problema hija ikbar milli kienu jaħsbu.

Kilimanjaro hija vulkan antik fit-Tanżanija u huwa l-ogħla muntanja fl-Afrika (5895m). Il-quċċata kienet dejjem tkun miksija silġ (kif tidher fir-ritratt). Issa dak is-silġ u l-glaciers inħallu kollha, u għall-ewwel darba fi 11,000 sena nkixef il-wiċċ tal-quċċata.

Min jaf x'effetti se jkollu dan fuq ix-xmajjar li kienu jieħdu l-ilma minn dak is-silġ?

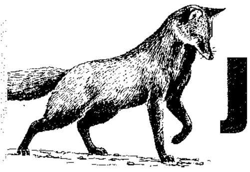

Jirbaħ il-Volpi

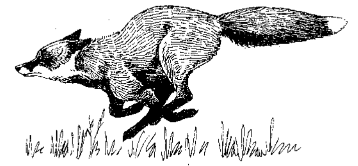

Il-kaċċa għall-volpi fl-Ingliterra saret kontra l-liġi.

Wara snin ta' ġlied u protesti, il-gvern Ingliż FL-AĦĦAR waqqaf tradizzjoni li kienet ilha sejra xi 300 sena. Fit-18 Frar 2005 din it-tradizzjoni kiefra, vili u barbara spiċċat.

L-Ingliża aħna nafuhom bħala nies li jħobbu l-annimali u n-natura. Imma madankollu xorta waħda għad hemm eluf minnhom (fosthom anke membri tal-familja rjali) li għadhom iffissati bil-kaċċa tal-volpi. Għalihom huwa sport li tilbes ġlekk aħmar u qalziet abjad, u toħroġ toqmos fuq żiemel u ddoqq it-trumbetti qisek iblah. Mhux biss, imma miegħek tieħu ċorma klieb ittrenjati biex kif jaraw volpi jaqbżu fuqu u jiżbranawh ħaj. Fiħ sport ħej!

Insomma, issa dan sar kontra l-liġi. Il-liġi l-ġdida mhix perfetta, għax se jkun diffiċli biex il-pulizija tara li kulħadd qed jobdi.

Imma bla dubju din kienet rebħa kbira oħra għal min veru għandu l-annimali għal qalbu.

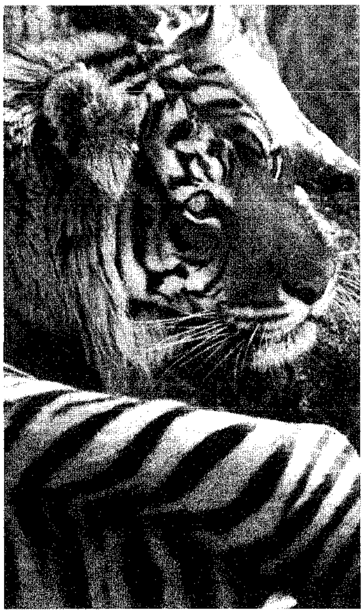

Dejjem dejjem JONQSU

L-Indja għandha nofs it-**tigri** tad-dinja. Fil-bidu tas-Seklu 20, kien hemm xi 40,000 tigra fil-foresti ta' l-Indja. Imma wara snin ta' kaċċa u deforestazzjoni, in-numru ta' tigri niżel għal 4334 (fl-1989). Imma l-qerda ma qatgħetx. Saru kampanji sħaħ biex isalvaw dan l-annimal, imma l-kaċċa u l-qerda tal-ħabitat ma waqfux. Is-sena l-oħra n-numru ta' tigri stmaw li niżel għal 3642.

Sensiela ġdida!

X'se naraw?

Jason Aloisio jgħidilna kif naraw u nagħrfu xi għasafar li jkunu magħna f'daż-żmien tas-sena.

Ftit ftit resqin lejn tmiem il-passa tar-rebbiegħa, imma dan ma jfissirx li l-għasafar se jaqtgħu ħesrem u jisparixxu minn gżiritna. Jekk tfittex, għandek iċ-ċans li tara varjetà sabiħa ta' għasafar. Kull tip ta' ambjent jista' joffri xi ħaġa interessanti. Ara fil-ġimgħat li ġejjin jirnexxilekx tara dawn iż-żewġ speċi...

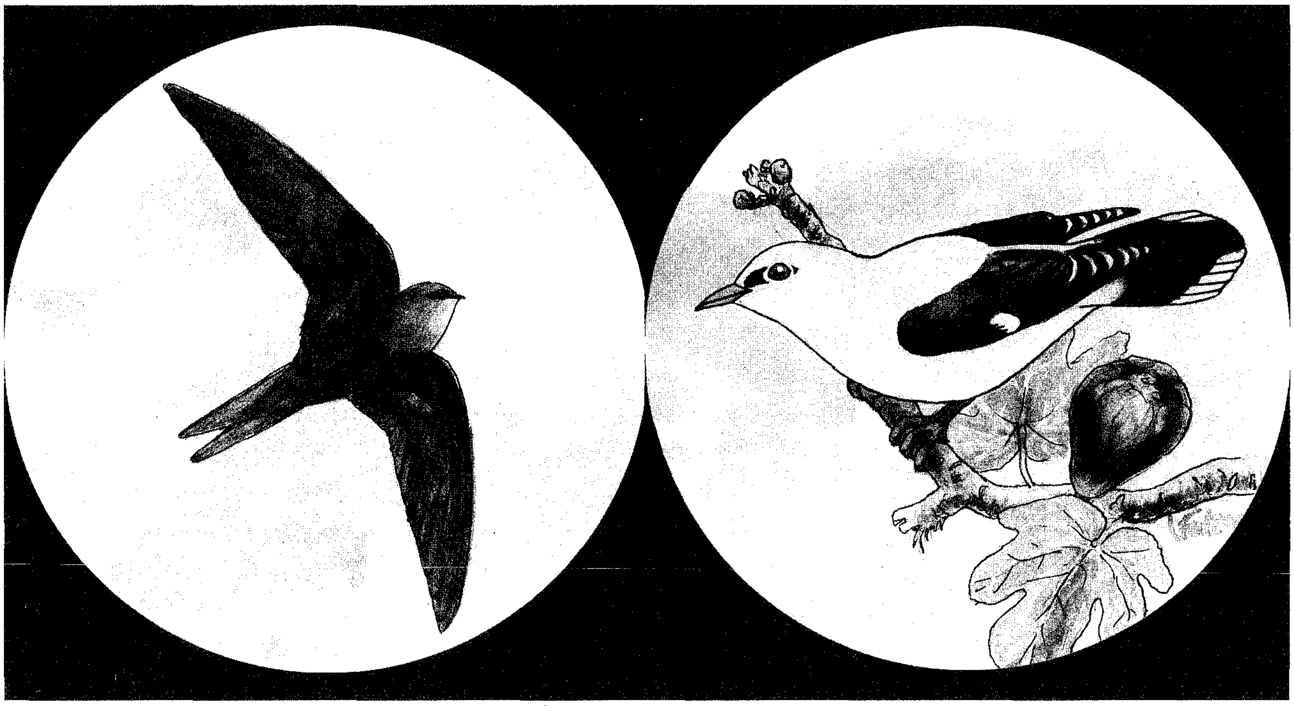

ir-Rundun

common swift - *Apus apus*

Mhux diffiċli biex tagħrfu r-rundun, u lanqas mhu diffiċli biex tarah għax huwa għasfur komuni u tista' ssibu kullimkien. Tistenniex li se tarah wieqaf - dan l-għasfur il-ħin kollu jtir, ġeneralment fi qtajjiet u spiss fil-għoli. Mhux għasfur kbir, imma għandu ġwienaħ twal ħafna, irqaq u ġejjin għall-ponta qishom qaws. Lewnu kannella skur, imma mill-bogħod jidher iswed, speċjalment bis-sema warajh, kif dejjem se tarah! Għandu twerżiqa rqiqa.

(*Għasafar Madwarna* p 30)

it-Tajra Safra

golden oriole - *Oriolus oriolus*

It-tajra safra mhix faċli taraha daqs ir-rundun. La hija komuni daqsu, u lanqas ma taraha daqshekk fil-beraħ. Issibha l-aktar f'għelieqi jew f'ġonna kbar bis-siġar tal-frott, speċjalment taċ-ċawsli. Għalkemm ir-raġel għandu lewn isfar jgħajjat, u ikbar sew minn għasfur tal-bejt, ma tarahx mill-ewwel għax iħobb jistaħba qalb il-weraq tas-siġar. Aktarx tinduna biħ meta tisma' l-għajta tiegħu *O-wijow!* Il-mara tkun ħadranija u għalhekk iktar diffiċli biex taraha qalb il-weraq.

(*Għasafar Madwarna* p 46)

Nota: Jekk għandek l-internet, idħol fil-websajt *Suoni e Canti degli uccelli d'Europa*, (www.scricciolo.com/eurosongs/canti.htm) fejn tista' tisma' l-għajat u t-tisfir ta' dawn l-għasafar. Ir-rundun issibuh taħt l-ittra A (*Apus apus*) u t-tajra safra ssibha taħt l-ittra O (*Oriolus oriolus*).

L-istampi t'hawn fuq meħudin mill-ktieb ***Għasafar Madwarna***. Il-BirdLife ħarġet dal-ktieb apposta għal min irid jibda l-berdwoċing minn età żgħira. Jekk għad m'għandekx... x'qed tistenna? Ċemplilna fuq 21347646 u ordna wieħed. Jew aqbeż qabża sa l-Għadira f'xi weekend, u ixtrih minn hemm. Fih tagħrif sempliċi fuq 100 għasfur, stampi kollha bil-kulur. **Lm2.05** kollox!

Great Barrier Reef

Alison Buttiġieġ tħoġodna fl-aqwa postijiet fid-dinja naturali.

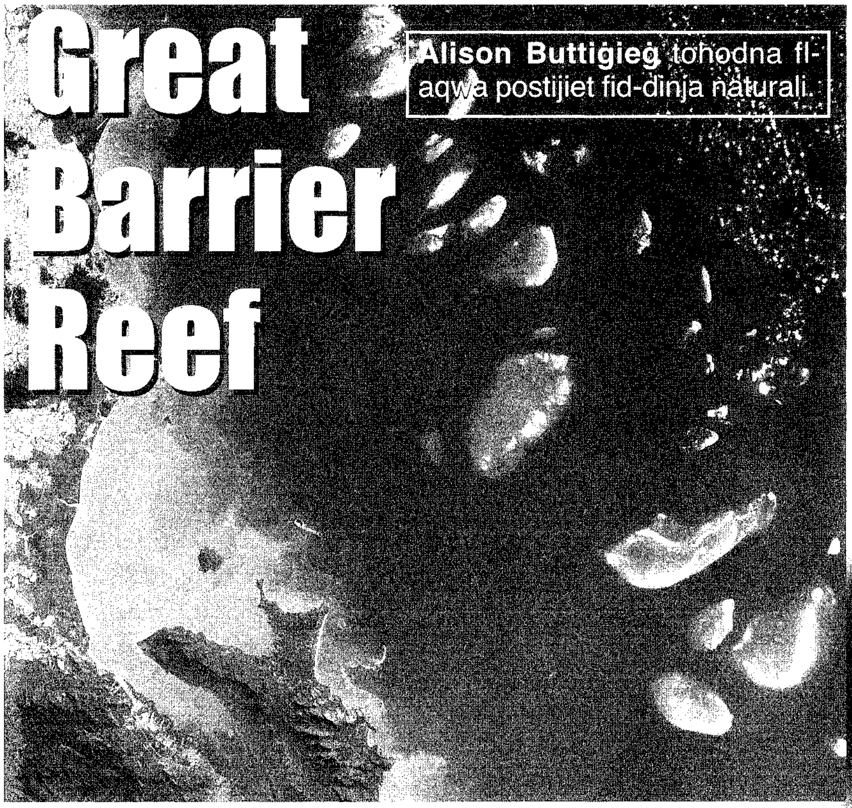

X'jgħix fil-Great Barrier Reef?

4000 speċi ta' molluski
1500 speċi ta' ħut
800 speċi ta' pjanti
400 speċi ta' sponoż
400 speċi ta' qroll
215 speċi ta' għasafar
16 speċi ta' sriep il-baħar
6 speċi ta' fkieren

Din id-darba ħa nesploraw il-**Great Barrier Reef** ta' l-Awstralja. Twila iktar minn 2000km u għandha area ta' 340,000km² (= ikbar mill-Italja). Hija l-unika struttura magħmula minn organiżmi li tidher mill-qamar!

Minbarra l-iskollijiet tal-qroll (coral reefs) infushom, il-Great Barrier Reef tinkludi wkoll gżejjer żgħar u foresti tal-mangrovja. Però li jagħmel dal-post tant speċjali hu l-ammont u l-varjetà ta' ħlejjaq li jgħixu hemm - tistħajjilha metropoli naturali! Interessanti ħafna hija r-relazzjoni ta' dawn il-kreaturi bejniethom - kulħadd għandu r-rwol partikolari tiegħu f'din l-ekosistema u joħolqu bilanċ perfett.

Kreatura kurjuża li tgħix fil-Great Barrier Reef hi l-Blue Ringed Octopus, qarnita gustuża daqs ballun tal-golf bi dwawar blu, li jibdew jixegħlu meta l-qarnita tinħasad jew tkun qed tibża'. Dan is-sinjal ifisser "Jien velenuża!". U mhix ċajta, għax din il-qarnita ċkejkna ġġorr biżżejjed velenu biex toqtol 26 ruħ fi ftit minuti!

Sfortunatament, il-Great Barrier Reef, bħal ħafna coral reefs oħrajn madwar id-dinja, qiegħda f'periklu kontinwu minħabba t-tniġġis, il-*global warming*, traffiku ta' vapuri u fatturi oħra. Għall-inqas l-awtoritajiet Awstraljani kienu għaqlin biżżejjed u ħarsuha - il-Great Barrier Reef hija fil-fatt l-ikbar medda baħar protetta fid-dinja. Bis-saħħa t'hekk hija meqjusa waħda mill-iktar coral reefs b'saħħithom li jeżistu.

X'inhu Coral Reef ?

Skoll tal-qroll (coral reef) huwa ekosistema kumplessa ta' qrollijiet, alġi u ħlejjaq oħrajn li jiffurmaw speċi ta' foresta fil-baħar. Il-qroll huma kreaturi forma ta' ċilindru li ħafna minnhom jiffurmaw qoxra qisha tubu iebes tal-ġir madwar ġisimhom. Dat-tip ta' qroll jifforma kolonji (= gruppi jgħixu ħdejn xulxin), li f'kundizzjonijiet tajbin jistgħu jkunu kbar ħafna. Qroll ġdid jikber fuq il-qxur ta' dawk li jkunu mietu u biż-żmien jifforma litteralment ħajt (reef), li jsir habitat għal ħafna ħlejjaq oħrajn.

galleria galleria

żanżarell tal-kullar
jael agius 7

qattus*
nathan abela 7

*tip ta' kokka!

ċinju
roxanne camilleri 9

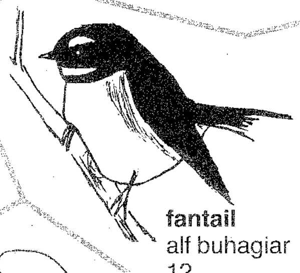

fantail
alf buhagiar 12

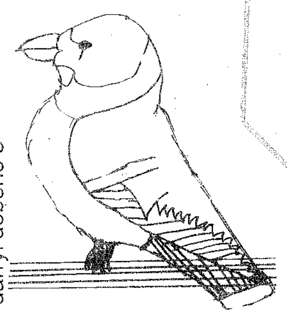

taż-żebbuġ
darryl debono 8

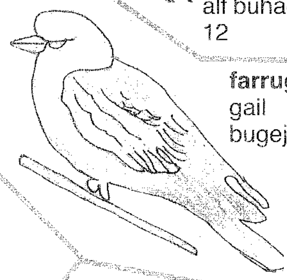

farruġ
gail bugeja 10

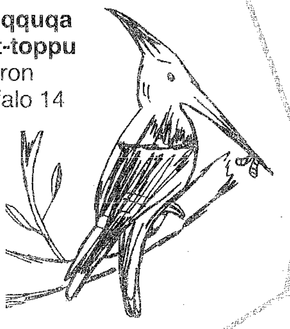

daqquqa tat-toppu
aaron refalo 14

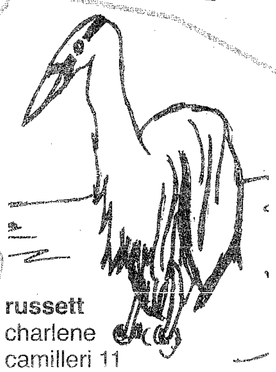

russett
charlene camilleri 11

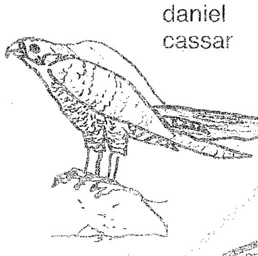

bies
daniel cassar

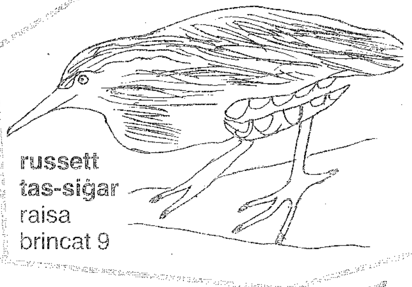

russett tas-siġar
raisa brincat 9

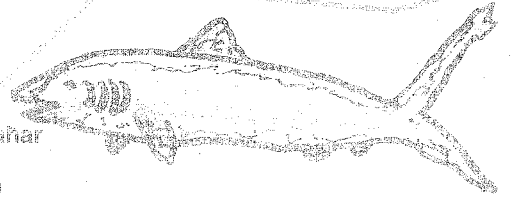

kelb il-baħar
dominic frendo 10

Ibagħtulna t-tpinġijiet tagħkom! (mhux pets u annimali domestiċi). Tinsewx isimkom, l-età u isem l-annimal jew pjanta.

kreaturi mill-ħrejjef Griegi

Sean Caruana Webster

Sean Caruana Webster

Medusa

Medusa kienet waħda mit-tliet Gorgoni - nisa mostri u koroħ ħafna. Imma Medusa mhux minn dejjem kienet kerha, anzi darba kienet l-għira tat-tfajliet. Imma darba offendiet lil alla Atena għax qabblet il-ġmiel tagħha ma' ta' Atena. Bħala kastig Atena biddlet id-dehra ta' Medusa: flok xagħar innukklat tfaċċaw sriep ħajjin jitkagħwġu ma' rasha, ġisimha mtela skwami u spuntawlha l-ġwienaħ. Ħarsitha kienet tant tal-biża' li kull min kien iħares lejha kien isir tal-ġebel! Imma Medusa kienet mortali, jiġifieri setgħet tinqatel.

Darba r-re kattiv Polidektes bagħat lill-eroj Perseus biex iġiblu ras Medusa, jew inkella jaħqarlu lil ommu. Perseus kien jaf li diffiċli tersaq lejha, imma Atena tatu tarka tleqq daqs mera, u Hermes taħ żarbun bil-ġwienaħ u elmu li jagħmlek inviżibbli. Bis-saħħa ta' dawn ir-rigali, Perseus sab lil Medusa, qatgħalha rasha, żgiċċa minn ħutha u salva lit-tfajla Andromeda mill-mostru Ċetus, billi wrieh ras Medusa u bidlu fi blata, xorti li messet ukoll lir-re Polidektes.

Meta Atena ħadet lura t-tarka, ħadet ukoll ras Medusa u waħħlitha fin-nofs tat-tarka bħala rikordju tal-qawwa tagħha.

Fid-dinja naturali, MEDUSA huwa isem komuni li x-xjenzati jagħtu lill-bram! Naħseb tifhmu għaliex! Ed.

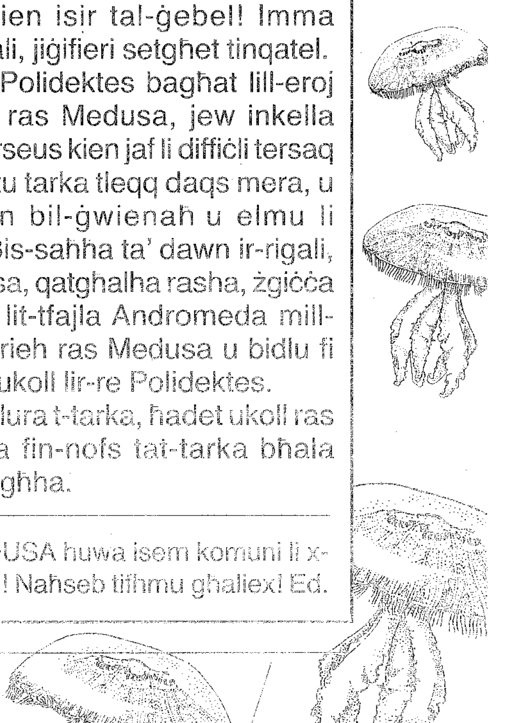

FAL

Żgħażagħ BirdLife Malta

Ħbieb Falkuni!

Kollox sew? Kif igerbeb iż-żmien! Għadna niskopru l-plastik, u diġà ħawwadna dinja bih.

Kemm ilu jeżisti l-plastik? Sittin, sebgħin sena? Id-dinja ilha teżisti miljuni ta' drabi iktar minn hekk, u mingħajr plastik.

Tgħiduli: Int għadek thewden?! Iva ħbieb, għadni! U aktar ma naqra, aktar inħokk rasi!

Wieħed minnkom ġibidli l-attenzjoni li hawn tipi differenti ta' plastik degradabbli. Hekk hu, hawn mill-inqas 16-il tip differenti, u minn kull tip jeżistu ħafna għamliet. Uħud huma bħal dak li semmejna l-aħħar darba, imma hemm oħrajn li, wara li jitfarrku jiddikomponu f'sustanzi u jsiru parti mill-ħamrija! Fil-fatt xi plastik jagħmel inqas ħsara ambjentali mill-karti, għax biex tagħmel il-karti trid taqta' s-siġar u tuża ħafna ilma.

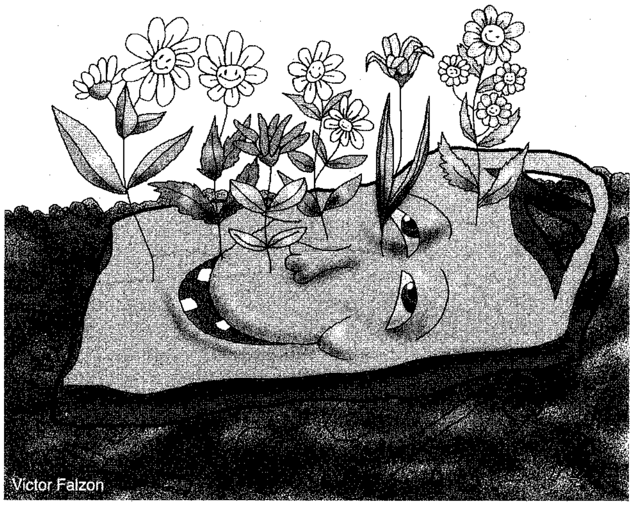
Victor Falzon

Imma jien u int kif nistgħu nsiru nafu x'tip ta' plastik degradabbli qed jidħol f'Malta? Fittixt, imma fl-atti legali ta' l-ekokontribuzzjoni ma sibtx imsemmi li se jkun hemm xi differenza bejn it-tipi ta' plastik degradabbli. Ħażin ħafna! Għax issa min se jaċċertana jekk il-plastik li jkollna huwiex minn dak li jsir parti mill-ħamrija f'6 xhur... jew f'60 sena! Nittamaw li l-gvern ma jdumx ma jitlob lill-importaturi jagħtuh prova li l-plastik li jġibu huwa minn dak li jsir parti mill-ħamrija f'temp qasir, eż. 5 snin.

Jien u nqalleb indunajt ukoll li t-taxxa ta' l-ekokontribuzzjoni ma tapplikax għal boroż ta' daqs jew iżgħar minn 26x40ċm. Il-qies normali ta' basket tal-plastik tafu kemm hu? Morru kejlu - 26x46ċm!! Mela jekk iqassru ftit il-widna tal-basket, jeħilsu ħelu ħelu mit-taxxi kollha! U jien DEHERLI li dan l-aħħar xi basktijiet rajthom iżgħar mis-soltu! Isa ħej, x'idea dik! Tgħid il-gvern induna?

Barra minn Malta, in-nies tarahom jixtru l-ħwejjeġ u ż-żraben mill-belt, u dejjem tarahom libsin basket tad-dahar. Dak il-basket tad-dahar toħorġux mid-dar mingħajru!

justin

Justin Vassallo
Ko-ordinatur Falko

Kamp Kemmuna

Ħa nitilgħu jumejn Kemmuna. Kemmuna hija tajba għall-berdwoċing, fejn nistgħu anke nosservaw ir-ringing li f'dak iż-żmien ikun qed isir. Kull rebbiegħa l-BirdLife tagħmel xahar sħiħ tirringja kuljum fuq Kemmuna. Mir-ringing nitgħallmu ħafna fuq per eżempju minn fejn jgħaddu l-għasafar waqt il-passa, u kemm huma importanti għall-għasafar gżejjer żgħar bħal Malta.

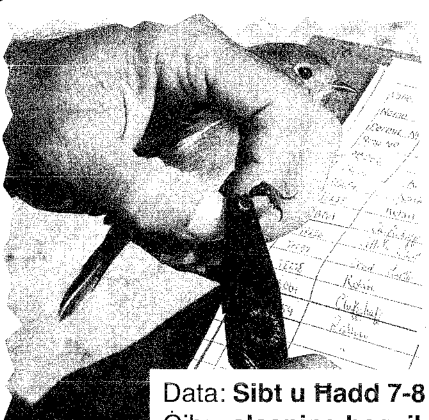
ringing

Data: **Sibt u Ħadd 7-8 Mejju 2005**
Ġibu: **sleeping bag, ikel** u **ilma**. Għat-tined ħallu f'idejna.
Booking: Ċemplu lil **Matthew Borg Cardona** (99886811) u tingħataw aktar dettalji.
Età: **Falko 13+**

Mixja l-Qammieħ

Ħa mmorru mixja sal-Qammieħ, li qiegħed fit-tarf ta' fuq ta' Malta. Il-Qammieħ huwa post imfittex mill-berdwoċers għall-għasafar li jaraw għaddejjin minn fuq il-baħar. Il-pajsaġġ huwa wkoll sabiħ u selvaġġ. Titilfuhiex.

Data **Sibt 16 April 2005**
Niltaqgħu **7am** il-Belt (ħdejn tal-ħalib) jew **8am** iċ-Ċirkewwa
Ġibu **ikel, ilma** u **żarbun tal-mixi.**
Età **Falko 13+**

OŻONJU

Elisabeth Conrad

Solvew problema...

Meta vvintaw il-friġġijiet, dawn ma kinux bħal tal-lum. Kienu jużaw ħafna gassijiet perikolużi u tossiċi li spiss kienu jnixxu mill-apparat u joqtlu lin-nies. Inċident wieħed fi sptar fl-Amerka fl-1929 qatel iktar minn mitt ruħ, meta ħarbu xi gassijiet minn ġo friġġ! Wieħed xjenzat innota dan kollu u għamilha l-missjoni tiegħu biex jivvinta gass li jaqdi l-istess funzjonijiet bla ma jkun perikoluż għan-nies. B'hekk Thomas Midgley ivvinta dawk li nafuhom bħala chlorofluorocarbons, jew CFCs.

Ic-CFCs kienu suċċess immedjat. Bdew jintużaw f'varjetà kbira ta' prodotti, minn sprej għall-erkondixiners.

...u ħolqu oħra!

Nofs seklu wara, il-bniedem induna li anke s-CFCs għandhom problema, għax kienu qed jikkawżaw tiċrita fis-saff ta' l-ożonju. L-ożonju huwa gass li jinsab fl-atmosfera t'isfel (troposfera) u anke fl-atmosfera ta' fuq (stratosfera). Biss waqt li fl-atmosfera t'isfel l-ożonju huwa problema għax iżid fit-tniġġis, fl-istratosfera jservi skop importanti ħafna - jipproteġina mir-raġġi perikolużi tax-xemx. Jaħdem qisu filter, billi jħalli raġġi 'tajbin' jgħaddu għad-dinja, imma jassorbi raġġi perikolużi ta' radjazzjoni ultravjola. Ir-raġġi ultravjola jikkawżaw mard bħall-kanċer tal-ġilda. Li kellhom jaslu iktar raġġi bħal dawn fid-dinja, iżid ħafna dan il-mard.

Qerd il-klima!

Meta Midgley ivvinta ic-CFCs, dawn bdew ftit ftit jeqirdu l-ożonju. Għall-ewwel ix-xjenzati ħasbu li kien hemm żbalji fl-istrumenti tagħhom meta dawn bdew juru li l-ożonju fuq il-kontinent tal-Antarktika beda jonqos! Qatt ma kienet għaddiet minn moħħ il-bniedem li dan seta' jiġri. Però ftit ftit sirna nafu għalfejn. Ic-CFCs ikissru l-molekuli ta' l-ożonju f'ċiklu distruttiv. Kilo wieħed ta' CFC jista' jeqred 70,000kg ożonju! Barra minn hekk, ic-CFCs idumu ħafna fl-atmosfera, anke iktar minn 100 sena. U bħallikieku dan ma kienx biżżejjed, is-CFCs huma wkoll *greenhouse gases*, jiġifieri dawk il-gassijiet li minħabba fihom qed togħla t-temperatura fuq wiċċ id-dinja.

Iġri jmorru!

Illum li nafu l-periklu tas-CFCs, diversi pajjiżi ffirmaw trattat biex prodotti li jużaw CFCs jinqatgħu għal kollox mill-użu. Minħabba li tant kienu saru fundamentali fl-industrija, dan ma setax iseħħ mill-lum għall-għada, u baqa' żmien sakemm l-użu ta' dawn il-prodotti tinqata' mid-dinja kollha. Ix-xjenzat li vvinta s-CFCs miet qabel ma l-bniedem kellu ħjiel tal-ħsara li jistgħu jagħmlu. U bilħaqq, dan kien ukoll l-istess xjenzat li ġietu l-idea li jintuża ċ-ċomb fil-petrol! Kien żmien ieħor hux! L-istorja taċ-ċomb u l-perikli tiegħu inħalluha għall-darb'oħra però!

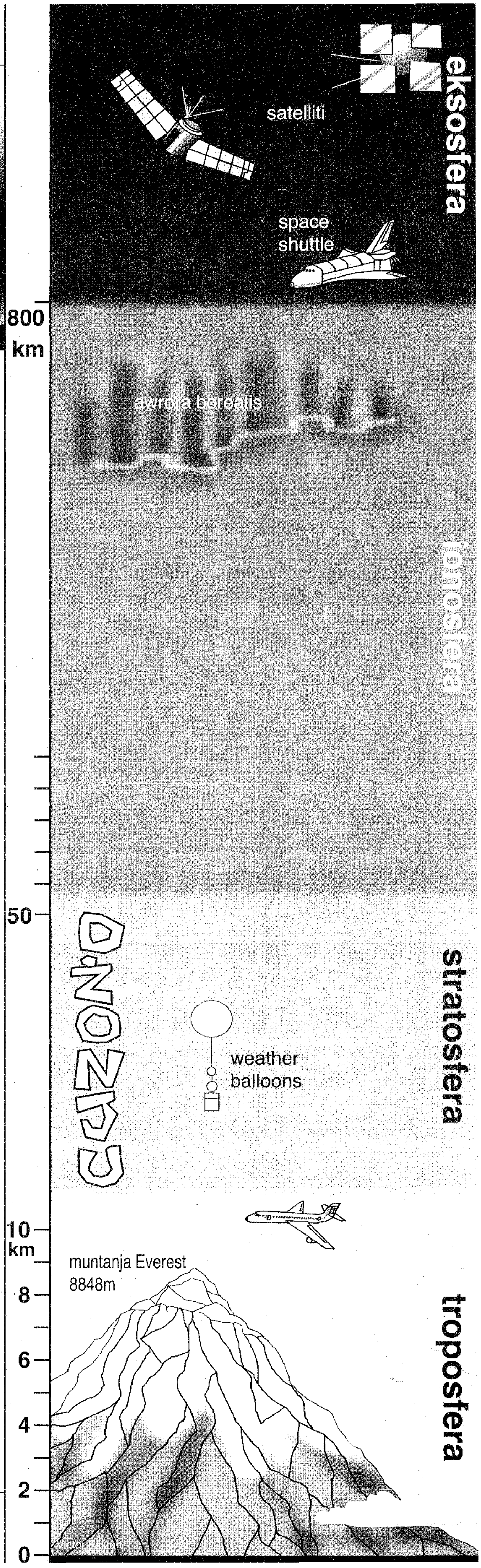

Desirée Falzon

Ħawwilna skoss siġar..

Fis-27 Frar 2005 ltqajna xi 30 ruħ ħdejn it-Torri l-Aħmar biex immorru nagħmlu ftit xogħol fil-**Foresta 2000**. Ġbarna għodod u qsari bis-siġar, u morna nħawlu!

L-ewwel kellimna Ray Vella, ir-rejnġer tal-Foresta, li spjegalna x'siġar konna ħa nħawlu, u kif u fejn. Imbagħad middejna idejna għax-xogħol, u fi ftit ħin ħawwilna iktar minn 40 siġra, fosthom żnuber, deru, riħan u alaternu. Imbagħad ir-rejnġer ħadna dawra ma' parti mill-foresta biex nitgħallmu iktar fuq dal-proġett.

Foresta 2000 hija l-ikbar proġett li għandha l-BirdLife. Irid iż-żmien u ħafna spejjeż biex jirnexxi, għalhekk ħadna gost li kellna ċans nagħtu sehemna f'dan il-proġett eċitanti.

X'jismu bħalissa..?

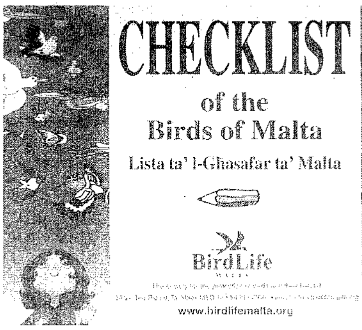

Spiss tistaqsuna x'jisimhom l-għasafar bl-Ingliż jew bil-Malti. Għalhekk il-BirdLife ħarġet ktejjeb bl-ismijiet ta' l-għasafar kollha li dehru Malta s'issa (381 speċi). L-ismijiet qegħdin bil-Malti, bl-Ingliż u bix-xjentifiku, u qegħdin imqassmin skond il-Familji tagħhom. Il-ktejjeb fih 20 paġna u fih ukoll xi stampi. Kull ma jiswa 30ċ (jew 42ċ bil-posta)! Ibgħat 6 bolli tas-7ċ u tarah għandek malajr.

Happy Birthday Ħuttafa

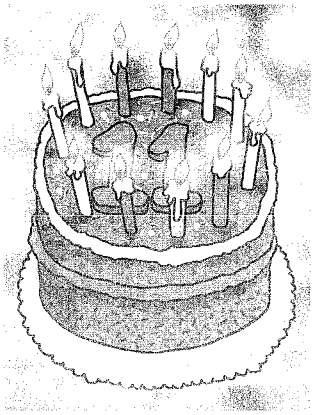

Dal-magażin beda joħroġ f'Marzu 1994. Għalhekk Il-Ħuttafa issa għalqet **11-il sena!** Nawgurawlha ħafna u ħafna snin oħra!

Grazzi

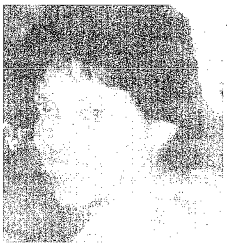

Klabb Ħuttaf jgħid grazzi kbira lil **Audrey Chetcuti**, waħda mill-iktar Leaders akkaniti li kellna għal ħafna snin. Wara kważi 12-il sena fuq il-kumitat tal-klabb, Audrey kellha tħalli postha minħabba impenji oħrajn, fosthom xogħol ieħor fil-BirdLife. Imma aħna ċerti li l-għajnuna tagħha nibqgħu nsibuha. Thanks, Aud :-)

Hawn hi l-lista sħiħa tal-membri li ġabru flus għall-Mixja Maratona ta' dis-sena. Kellna total sabiħ ta' Lm376, li jekk tneħħi minnha l-ispejjeż għandu jibqgħalna biżżejjed flus biex nixtru dak il-ġeneratur għar-Ringing Station ta' Kemmuna. Grazzi ħbieb!

Lynsey Zammit	Lm37.00	Gianluca Pollacco	Lm10.00	James Attard	Lm04.00
Albert Galea	Lm22.35	David Grech	Lm10.00	Nathan Buttigieg	Lm04.00
Katia Gatt	Lm22.30	Jacqueline Licari	Lm10.00	Karl Casha	Lm04.00
Ylenia Gatt	Lm22.30	Jan van Avendonk	Lm07.00	Amy Gerardi	Lm04.00
Christian Coppini	Lm20.00	Tristan Camilleri	Lm06.79	Krista Cortis	Lm03.00
Simon Gauci	Lm20.00	Zcinia Cachia	Lm06.50	Jade Zammit	Lm02.50
Nicky Bonello	Lm16.00	Joanna Vassallo	Lm06.50	Nicole Aloisio	Lm02.00
Neil Hili	Lm15.25	Ryan Saliba	Lm05.61	Dylan Agius	Lm02.00
Stewart Rutter	Lm15.15	Samuel Bartolo	Lm05.42	Samuel Borg	Lm02.00
Jean Luc Camilleri	Lm15.00	Neil Gerardi	Lm05.00	Karen Camilleri	Lm02.00
Adriana Sammut	Lm11.50	Maria Muscat Azzopardi	Lm05.00	André Causon	Lm02.00
Martina Sammut	Lm11.25	Owen Scerri	Lm05.00	Nicole Causon	Lm02.00
Julie Ann Cassar	Lm10.10	James Camilleri	Lm04.71	Jason Ciantar	Lm02.00
Daphne Pollacco	Lm10.00	Marianne + Matthew Sciberras	Lm04.55	TOTAL	**Lm375.78**

SITTSAQAJN

Matthew Borg Cardona

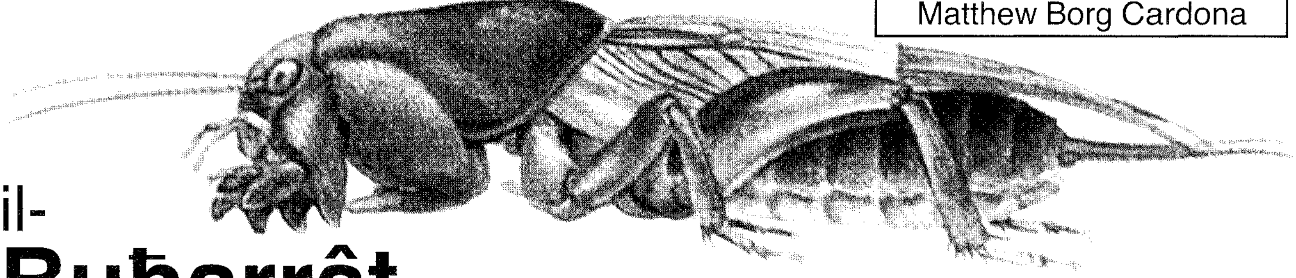

il-Buħarrât *Gryllotalpa quindecim*

Dan l-insett jgħix parti kbira minn ħajtu fil-ħamrija. Jgħix f'ħamrija ratba biex ikun jista' jħaffer faċilment. Huwa jagħmel ħafna passaġġi taħt il-ħamrija bis-saqajn ta' quddiem li huma kbar, b'saħħithom u forma ta' pala bis-snien. Huwa wkoll itir tajjeb, u ħafna drabi jinġibed minn dwal bil-lejl.

Il-buħarrât (bl-Ingliż *mole cricket*) jiekol l-għeruq tal-pjanti u jagħmel xi ħsara lill-pjanti tal-patata u ħxejjex oħra. Ġeneralment iħaffer u jiekol bil-lejl.

Il-buħarrât mara tbid il-bajd f'toqba fil-ħamrija. Hija tibqa' tieħu ħsieb u tipproteġi l-bajd u anke liż-żgħar. Però hemm speċi li wara li jbidu, jagħlqu t-toqba u ma jerġgħux imorru lura.

Il-buħarrât għandu metamorfosi inkompluta, jiġifieri l-istadju tal-fosdqa jaqbiżha, u minflok jikber ftit ftit sa ma jsir adult.

Il-buħarrât għandu bżonn ambjent sħun, u f'temperaturi kesħin ma tantx ikollu saħħa. Għalhekk fix-xitwa dawn l-insetti jidħlu jorqdu, u joħorġu biss meta t-temp jippermetti. Jeżistu diversi speċi ta' buħarrâta. Ix-xjenza tqegħedhom flimkien fil-Familja Gryllotalpidae, u huma kuġini tal-ġurati u l-urieżaq.

Għal kull membru li ddaħħal fil-Klabb inti tieħu

- **3 pitazzi**
- **stiker bil-kulur**
- **15 -il punt fil-Ħuttafattiva**

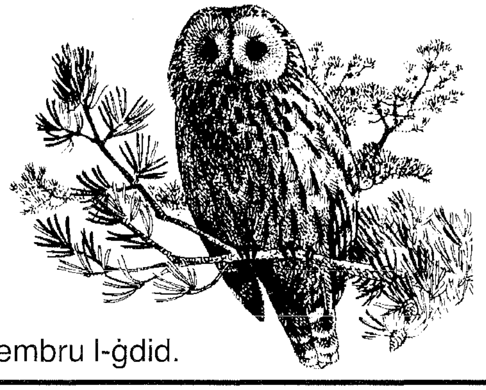

Ħajjar lil sħabek u lil ħutek jidħlu fi Klabb Ħuttaf...
Tiħom kopja ta' dil-formola biex jimlewha...
Imla isfel nett id-dettalji tiegħek stess...
Ibgħat kollox lil BirdLife Malta, flimkien mal-Lm2 tal-membru l-ġdid.

Dettalji tal-membru l-ġdid

isem u kunjom ______

indirizz ______

______ postcode ______

data tat-twelid ______ telefon ______ imejl ______

liema skola jattendi ______

Dettalji tiegħek stess

isem u kunjom ______

indirizz ______

______ postcode ______

membership number ______ telefon ______ imejl ______

liema skola tattendi ______

Ibgħat kollox lil **BirdLife Malta 57/28 Triq Rigord, Ta' Xbiex MSD 12.**
Tibgħatx flus bil-posta, imma ċekk (pagabbli lil BirdLife Malta) jew 29 bolla tas-7ċ (jekk self-adhesive tant aħjar!).

Tqattax il-magażin - agħmel kopja!

...u jgħidulu xewk u ħaxix ħażin!
ellux
peprin
fidloqqom
qniepen
buttuniera
leblieb ikhal
garsu